

Załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 2/2025
Dyrektora Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu
z dnia 08.01.2025

**Polityka Gromadzenia Zbiorów
Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu
na lata 2025-2029**

Spis treści

1. Wstęp	3
Historia MPŚI	3
Misja MPŚI	3
Zbiory	4
2. Działy Muzeum Piastów Śląskich	4
I. Dział Historii	4
1. Wprowadzenie i historia zbiorów	4
2. Charakterystyka i klasyfikacja zbiorów	4
3. Misja i kierunki rozwoju zbiorów.....	6
II. Dział Sztuki i Rzemiosła Artystycznego	7
1. Wprowadzenie i historia zbiorów	7
2. Charakterystyka i klasyfikacja zbiorów	8
3. Misja i kierunki rozwoju zbiorów.....	11
III. Dział Biblioteczny	
1. Wprowadzenie i historia zbiorów	9
2. Charakterystyka i klasyfikacja zbiorów	9
3. Misja i kierunki rozwoju zbiorów.....	11
IV. Dział Dziedzictwa i Kultury Kresów	11
1. Wprowadzenie i historia zbiorów	11
2. Charakterystyka i klasyfikacja zbiorów	12
3. Misja i kierunki rozwoju zbiorów.....	14
3. Zasady i kryteria gromadzenia zbiorów	17
4. Procedura pozyskiwania zbiorów	19
4.1 Normy prawne	19
4.2. Komisja ds. Nabywania Muzealiów	19
4.3. Opinia kuratora	19
4.4. Procedury	19
4.5. Deakcesja.....	20
4.6. Ewaluacja.....	20
5. Udostępnianie zbiorów	21

1. WSTĘP

Historia MPŚI

Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu to narodowa instytucja kultury współprowadzona przez Ministerstwo Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego i Starostwo Powiatowe w Brzegu. Siedzibą muzeum jest renesansowy Zamek Piastów Śląskich w Brzegu.

Brzeg czerpie z długiej tradycji muzealnej, którą zapoczątkował utworzony w latach sześćdziesiątych XIX stulecia tzw. Dom Rzemiosła. W 1930 roku w murach zamku otwarto pierwszą placówkę kultywującą pamięć o przeszłości regionu. Po 1945 roku kontynuowano działalność muzealną w najbardziej reprezentacyjnych wnętrzach dawnej siedziby książąt brzeskich. Po przeprowadzeniu niezbędnych prac zabezpieczających zamek przed zniszczeniem, w 1952 na podstawie ocalałych zbiorów przedwojennych otwarto wystawę stałą. W 1965 instytucja ta otrzymała obecną nazwę – Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu. W 1966 rozpoczęto trwającą 24 lata odbudowę zamku, podczas której przywrócono pierwotne XIV i XVI-wieczne założenia przestrzenne. W 1988 udostępniono obszerne wystawy stałe: „*Sztuka śląska XV – XVIII wieku ze zbiorów Muzeum Narodowego we Wrocławiu*” i „*Z przeszłości i tradycji Piastów Śląskich*”. W 2004 zaś w odremontowanych piwnicach zamkowych otworzono kolejną wystawę stałą: „*Memoriae Piastorum Principum Silesiae*”. Muzeum co roku organizuje także wystawy czasowe.

Misja MPŚI

Celem działalności Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu jest upowszechnianie wiedzy o Piastach Śląskich, dziejach Brzegu i Dolnego Śląska. Od momentu powstania nieprzerwanie jest jedyną instytucją w Europie zajmującą się statutowo tematyką Piastów Śląskich i tradycjami piastowskimi na terenie Śląska. Muzeum gromadzi także zbiory związane z historią i dziejami Miasta Brzeg. Istotną częścią historia Śląska oraz Brzegu jest powojenna migracja ludności niemieckiej oraz polskiej na wskutek gwałtownej zmiany granic w wyniku ustaleń w Jałcie i Poczdamie. W ramach organizowania nowego oddziału Muzeum Piastów Śląskich – Muzeum Dziedzictwa i Kultury Kresów działalność instytucji skupia się również na historii ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej oraz na losach przesiedleńców już na Śląsku.

Zbiory

Muzeum gromadzi i sprawuje opiekę nad zbiorami z zakresu historii, kultury materialnej, nauki oraz tradycji i sztuki Piastów Śląskich na Ziemiach Polskich oraz dziejów Ziemi Brzeskiej, a także dawnych Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej.

W ramach struktury organizacyjnej muzeum wyodrębniono działy: Dział Historii, Dział Archeologii, Dział Sztuki i Rzemiosła Artystycznego oraz Dział Biblioteczny, które gromadzą, opiekują się i poszerzają właściwe im kolekcje.

Kolekcje działów obejmują rzeźby, elementy, architektoniczne, malarstwo, grafikę i rysunek, rzemiosło artystyczne (także tkaniny, militaria, meble, szkło i ceramikę), zbiory biblioteczne (również rękopisy, starodruki i dawną kartografię), numizmaty, utensylia i obiekty sakralne oraz te związane ze sztuką sepulkralną, sztukę ludową, przedmioty użytku codziennego, fotografie, negatywy szklane.

Celem Polityki gromadzenia zbiorów jest wyznaczenie kierunków kształtowania kolekcji oraz sposobów zapewnienia ciągłości zbiorom.

2. DZIAŁY MPŚI

I. Dział Historii

1. Wprowadzenie i historia zbiorów

Dział Historii Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu gromadzi muzealia związane z dziejami Piastów śląskich, z przeszłością miasta, Ziemi Brzeskiej i Śląska oraz obiekty w sposób pośredni związane z tematyką piastowską, stanowiące uzupełnienie zbiorów.

Kolekcję zapoczątkował zbiór przedwojenny, pochodzący z funkcjonującego w Brzegu Muzeum Miejskiego. W 1867 r. oddano do użytku tzw. Dom Rzemiosł, który w zamierzeniu fundatora Roberta Schaerffa winien służyć celom oświatowym, naukowym, gościć stowarzyszenia oraz umożliwić stworzenie biblioteki i kolekcji o charakterze naukowym i zawodowym, a także urządzenie wystaw narzędzi i wyrobów. W 1901 r. otwarto w tym budynku brzeskie Muzeum Miejskie, którego siedzibą w latach późniejszych został zamek – dawna rezydencja książąt z dynastii Piastów. Pierwsi prowadzący Muzeum: Hermann Weisstein, Ernst Günther, przyjęli terytorialny zasięg zbieractwa określony historycznymi granicami księstwa brzeskiego.

2. Charakterystyka i klasyfikacja zbiorów

2.1. Zbiór numizmatyczny

Obejmuje ok. 5 000 egzemplarzy (monet złotych, srebrnych, miedzianych, medali pamiątkowych i okolicznościowych od XI do XX w. oraz banknotów). Duża część z nich to monety i medale emitowane przez Piastów: królów i książąt polskich oraz władców śląskich. Obok średniowiecznych monet pierwszych Piastów, monet emitowanych przez nowożytnych książąt śląskich, czy obiegowych wychodzących spod tłoków mennicznych w różnych śląskich miastach, są w zbiorze wyjątkowe monety i medale okolicznościowe, bite z okazji śmierci książąt oraz zdobione wizerunkami ks. brzeskiego Jerzego II i jego żony Barbary z 1572 r. T. Wolffa i medal autorstwa J. Buchheima, ofiarowany w 1656 r. ks. Jerzemu III przez Radę Miasta Brzegu, którego rewers wypełnia panorama Brzegu (jeden z najstarszych znanych widoków miasta). Ponadto zbiór obejmuje kilka monet rzymskich, monety i medale polskie (np. Zygmunta Starego, Stanisława Augusta Poniatowskiego, bite w Królestwie Polskim i Księstwie Warszawskim), pruskie, rosyjskie, niemieckie, austriackie, francuskie, włoskie, szwedzkie, bułgarskie, węgierskie (od XVIII do XX), ok. 200 banknotów (polskie i rosyjskie z 1. poł. XX w. i śląskie bony zastępczej z początku XX w.), a także skarb odnaleziony w Lewinie Brzeskim (m.in. grosze i krajcary Ferdynanda II z l. 1624-1625), znalezisko numizmatyczne z Lubszy k. Brzegu, składające się z monet niemieckich z XIX/XX w. i skarb odnaleziony w Brzegu przy ul. Łokietka, składający się z dziewiętnasto- i dwudziestowiecznych monet. Zbiór uzupełniają naczynia zdobione monetami.

2.2 Kolekcja archiwaliów

Głównie dokumenty rękopiśmienne i drukowane (pergaminowe i na papierze czerpanym), powstałe na dworach śląskich książąt piastowskich (XIV – XVII w.; w tym nadzwyczaj cenne: katalog Biblioteki Piastowskiej, założonej przez ks. Ludwika I i zeszyt do matematyki ks. Jana Chrystiana z autografem (1607 r.), sporządzane przez radę miasta Brzegu (XIII – XIX w.), wystawiane przez urzędy miejskie i cechy rzemieślnicze (XVII – XIX w.).

2.3. Zbiór sfragistyczny

Składa się z woskowych i lakowych pieczęci monarszych, m.in. książąt brzeskich Jerzego II i Joachima Fryderyka (XVI w.) oraz bogatej kolekcji tłoków pieczętnych miejskich i cechowych (XIV – XIX w.). Najstarszy w zbiorze tłok pochodzi z 1333 r.

2.4. Zbiór muzealiów związanych z działalnością cechów rzemieślniczych.

Obok dokumentów (XVII – XIX w.) i tłoków pieczętnych (XVIII – XIX w.) znajdują się w kolekcji również meble cechowe: lady (XVIII – XIX w.) i unikatowa szafa brzeskiego cechu pospólnego (białokórników, farbiarzy, mydlarzy, powroźników, pończoszników, koszykarzy, browarników) z 1707 r. Ponadto Muzeum posiada kolekcję godeł i wywieszek (także pogrzebowych) cechów i warsztatów rzemieślniczych, chorągwie cechów koszykarzy i cieśli oraz proporzec terminatorów ciesielskich (XIX w.). Kolekcję uzupełniają wytwory rzemieślnicze – głównie wyroby garncarskie i kowalsko-ślusarskie (XIV – XIX w.). W tym dziale gromadzone są też dokumenty, pieczęcie i obiekty związane z powstałymi w XIX w. w Brzegu fabrykami, zakładami przemysłowymi. Do najciekawszych należą: dokumenty na papierze firmowym brzeskich cukierni, drukarni, szyldy reklamowe browarów, wzornik kolorów wytwórni kafla piecowych, formy do wyrobu cygar (k. XIX – pocz. XX w.).

2.5. Zbiory etnograficzne

Kolekcję tworzą: pług, krosno, kołowrotki, przęślice, motowidła, gręple, wijadła, szpule, wrzeciona (XIX w.). Najcenniejsze w zbiorze są ul kłodowy i ul szafkowy, związane z osobą ks. Jana Dzierżona. Zespół obiektów dopełniony jest przez sprzęt gospodarstwa domowego: naczynia, sztucce, formy do ciasta, młynki, żelazka, spłuczki toaletowe, wieszaki na ubrania, itd. (XVIII – XX w.).

2.6. Zbiory przyrządów mierniczych

Wśród gromadzonych przyrządów mierniczych na szczególne zainteresowanie zasługują miary objętości (nasypane, nalewne) i miary długości – wzorcowe i użytkowe (korce, kwarty, łuty, łokcie, stopy; XIX w.). W utworzonej kolekcji znajdują się również dziewiętnastowieczne termometry, chronometr, areometr, wagi (apteczna, monetarne z odważnikami, w futerałach oraz bezmian czyli tzw. waga rzymska).

2.7. Zbiory sprzętu pożarowego

Dział gromadzi także sprzęt pożarowy (wiadra, syreny, pompy, XIX w.) oraz sprzęt oświetleniowy (świeczniki, latarki, lampy dorożkarskie, lampy uliczne, XIX w.).

2.8. Zbiory militariów

Osobny zbiór tworzą militaria. Gromadzona jest broń biała, palna i oporządzenie jeździeckie. Kolekcję broni białej formują: XVI-wieczne miecze i rapiery, szable: polska, rosyjska, węgierska, pruskie, austriackie, francuskie z k. XVIII – XIX w., szpady: polska sportowa z okresu międzywojennego, pruskie z połowy XIX w. oraz wyjątkowa szpada z pistoletem (XVII – XVIII w.) i tzw. schiavona z XVII w., pałasze: pruskie i francuski z XIX w., tasaki – pruskie, rosyjski i francuski z XIX w., maczety: Ameryka Środkowa, k. XIX w. oraz kordelasy z XIX w. i bagnety: polski z okresu II wojny światowej i angielskie, pruskie, francuskie, rosyjskie od k. XVIII do pocz. XX w. Zbierana broń palna to pistolety: śląski, pruskie, angielskie, belgijski z k. XVIII – pocz. XIX w., karabin francuski z k. XVIII w. i strzelby: śląskie (w tym z wytwórni brzeskiej G. Gaerlitza, XIX w.), pruska (Turyngia, XIX w.), hiszpańska (Ch. Ris, XVII – XVIII w.), bałkańska (XIX w.), afrykańskie (XIX w.). Kolekcję dopełniają raketnice, prochownice, probierz, a także siodła, wędzidła, strzemiona i unikatowe formy do odlewu kul.

2.9. Pomoce naukowe

Zbiór Działu Historii to również wszelkiego rodzaju reprodukcje (drzew genealogicznych rodów europejskich, grafik, fotografii, kartografii), kopie (drzew genealogicznych Piastów śląskich, militariów, numizmatów, dokumentów i pieczęci książęcych i cechowych), rekonstrukcje (strojów książęcych) oraz współczesne wydawnictwa i pamiątki związane z dziejami Śląska, Piastów śląskich, Brzegu i Ziemi Brzeskiej.

3. Misja i kierunki rozwoju zbiorów

Dział realizuje zakupy zgodnie z punktami 4 – 7 oraz 10 – 13 §8 Rozdział 2. Statutu Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu, gromadząc następujące rodzaje zbiorów: numizmatykę (XI-XXI w.), starodruki i druki, dokumenty pergaminowe i papierowe, rękopiśmienne oraz drukowane – książęce, cechowe, kościelne oraz miejskie (XIV-XX w.), pieczęcie i tłoki pieczętne (XIV-XX w.), militaria (XV-XX w.), w tym: broń palna w postaci pistoletów, strzelb i karabinów, broń biała w postaci szabli, szpad i pałaszy, tasaków i mieczy, a także pociski i uzbrojenie jeździeckie, zabytki i przedmioty związane z działalnością i obrzędowością cechów (XV-XX w.), sprzęt oświetleniowy (XVII-XX w.), w tym: lampy naftowe, lampy uliczne, lampy dorożkarskie, świeczniki i latarki, sprzęt gospodarstwa domowego (XVII-XX w.), w tym: naczynia, sztuce, formy do pieczenia ciasta, dzwonki stołowe, przybory toaletowe i żelazka, wyroby kowalsko-ślusarskie (XIII-XX w.).

Poszerzanie kolekcji Działu Historii nie należy do najłatwiejszych zadań, zważywszy na ograniczoną z oczywistych względów liczbę obiektów dostępnych na rynku antykwarycznym. Nie

jest to jednak rzecz niemożliwa, bowiem pojawiają się obiekty związane z Piastami Śląskimi. Uwaga skoncentrowana jest na uzupełnianiu o brakujące muzealia kolekcji numizmatycznej przede wszystkim o artefakty wyjątkowej wartości lub uzupełniające posiadany już zbiór. Szczególną uwagę powinno się skoncentrować na obiektach, które powstawały w kancelariach książęcych. Jako priorytetowe traktowane powinny być zakupy związane z funkcjonującymi na Śląsku mennicami bijącymi monety książęce oraz monety z czasów habsburskich, medale okolicznościowe etc. Istotne będzie także wyszukiwanie przykładów lokalnej działalności rzemieślniczej.

II. Dział Sztuki i rzemiosła artystycznego

1. Wprowadzenie i historia zbiorów

Dział Sztuki i Rzemiosła Artystycznego Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu zajmuje się sztuką i twórczością artystyczno-użytkową związaną z mecenatem Piastów Śląskich, regionalną społecznością Ziemi Brzeskiej oraz funkcjonowaniem tradycji piastowskiej. Faktyczna liczba zabytków w Dziale Sztuki i Rzemiosła Artystycznego przekracza 3 tys. sztuk. W obrębie ogólnej liczby wszystkich pozycji inwentarzowych ponad połowa wpisów odpowiada szeroko rozumianemu rzemiosłu artystycznemu, w tym meblom, ceramice, porcelanie i szkłu, materiałom oświetleniowym, drobnym przedmiotom tekstylnym, zegarom, kafłom i innym. W drugiej części wyróżnić możemy pozycje odpowiadające malarstwu (tablicowemu i olejnym na różnorodnym podobrazu), grafice i rysunkowi, oraz rzeźbie o różnej technice i materiale. Wśród cennych obiektów o proveniencji piastowskiej, bądź związanych z rodziną książęcą, wymienić należy sarkofagi oraz wyjątkową biżuterię funeralną pochodzącą z sarkofagów piastowskich i srebrny pas należący najprawdopodobniej do ks. Doroty Sybilli. Zbiór powiększają również obrazy oraz grafiki ukazujące książąt i księżne, w tym portret ks. Jerzego III autorstwa Esechiela Paritiusa, czy rzeźby pochodzące z terenu zamku (kamienne lwy, portret psa ks. Jerzego II i inne).

Wśród zabytków świadczących o przeszłości Brzegu szczególnie warte uwagi są unikatowe grafiki ukazujące Brzeg, obiekty historyczne i przedmioty luksusowe związane z funkcjonowaniem lokalnej społeczności miejskiej jak np. dwutomowa Kronika Bractwa Kurkowego, pruski wystrój rzeźbiarski sali rajców z brzeskiego ratusza czy srebrna cukiernica będąca własnością fabrykanckiej rodziny Mollów. Wspomnieć również należy o najstarszym zachowanym zabytku pochodzącym z terenu Brzegu- romańskiej skrzyni ze schyłku XII wieku. Do tej grupy zabytków zaliczymy również obiekty, które powstały w brzeskich zakładach, takie jak np. pianina pochodzące z miejscowej fabryki, porcelanowy serwis z manufaktury Teichelmanna, matryce do pierników i inne. Całą osobną grupę zabytków tworzą obiekty sakralne – pochodzące zarówno z kościołów miejskich jak i wiejskich, z okolic Brzegu. Wspomnieć tu należy o pokaźnych rozmiarów zbiorze rzeźb i dekoracji rzeźbiarskich stanowiących pierwotnie prospekt organowy z kościoła św. Mikołaja w Brzegu, autorstwa Jana Jakuba Bauera czy jeden z najstarszych w regionie fresków (w postaci transferu na płótnie) z początku XV wieku. Odnajdziemy tu również przykłady malarstwa tablicowego, a także bogaty zbiór rzeźb.

Zgodnie ze Statutem Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu, Dział Sztuki i Rzemiosła Artystycznego gromadzi, opracowuje i udostępnia pozyskiwane zbiory. Ich charakter określa §7 Statutu *Muzeum gromadzi i sprawuje opiekę nad zbiorami z zakresu historii, kultury materialnej, nauki oraz tradycji i sztuki Piastów Śląskich na Ziemiach Polskich oraz dziejów Ziemi Brzeskiej.*

2. Charakterystyka i klasyfikacja zbiorów

2.1. Malarstwo

W zbiorach Działu znajdują się dzieła o różnorodnej technice, reprezentujące malarstwo sakralne, np. gotyckie malarstwo tablicowe czy unikatowy transfer fresku z kościoła św. Mikołaja, jak również obrazy świeckie, m.in. ukazujące przedstawicieli rodu piastowskiego, portrety ważnych osobistości Brzegu, drzewo genealogiczne oraz obrazy ukazujące miasto i jego okolice. Kolekcja zawiera także dzieła lokalnych twórców np. F. Koski, czy G. Kuhnta oraz artystów tworzących dla lokalnych zleceniodawców, np. E. Paritiusa czy G. Utingera.

2.2. Grafika

Liczna kolekcja grafiki reprezentowana jest w znacznej mierze przez dwa typy przedstawień, a są to: portrety książąt brzeskich, lokalnych notabli, duchownych i wykładowców Gimnazjum Piastowskiego oraz weduty: Brzegu, Ziemi Brzeskiej a także poszczególnych miast śląskich. Ponadto w zbiorze figurują przedstawienia wydarzeń historycznych, kompozycje sakralne a nawet humorystyczne. W zbiorze grafik, wśród nazwisk grafików wartych odnotowania występują m.in. D. Tscherning, H. Mutzel czy J. Felder.

2.3. Rzeźba

Kolekcja rzeźby to przede wszystkim drewniane oraz kamienne artefakty o proveniencji sakralnej oraz zamkowej. W kolekcji mocno wyróżnia się ilością oraz jakością zespół rzeźb z prospektu organowego z Kościoła św. Mikołaja autorstwa J.J. Bauera, kamienne wyposażenie z w.w. kościoła (płyciny ambony, chrzcielnica), sakralne rzeźby drewniane gotyckie i barokowe, kamienne lwy czy figura psa z terenu zamku, fragmenty epitafiów i nagrobków, płyciny terakotowe i gipsowe i inne.

2.4. Sarkofagi oraz biżuteria piastowska

Integralnie związana z zamkiem kaplica pw. św. Jadwigi jest jedną z największych nekropoli Piastów śląskich. Spoczęło w niej 43 przedstawicieli rodu z linii legnicko-brzeskiej. Z niej też pochodzą należące obecnie do kolekcji muzeum sarkofagi Piastowskie wykonane w lokalnym warsztacie J. Weske a także biżuteria pogrzebowa, unikatowy zbiór kilkunastu złotych precjozów uzupełnianych kamieniami szlachetnymi i emalią.

2.5. Rzemiosła artystyczne

Zbiory rzemiosła w dużej mierze opierają się na kolekcji Muzeum Miejskiego, które funkcjonowało jeszcze przed wojną pod władzami niemieckimi. Muzeum liczyło wówczas ok. 4500 eksponatów, wśród których wiele reprezentowało dawne rzemiosło brzeskie, tj. wyroby rękodzielników oraz artefakty związane z lokalnymi cechami. W kolekcji znajdują się liczne naczynia cynowe i ceramiczne i porcelanowe, formy piernikarskie i do figur cynowych, elementy tekstylne, drobne przedmioty dewocyjne, liczne kafle, zegary, przedmioty oświetleniowe, dioramy, i drobne

souveniry a także pamiątki po działalności brzeskich manufaktur: jak np. serwis porcelany Teichelmanna czy pianina z zakładu w Brzegu.

2.6. Depozyty

Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu przyjmuje także obiekty artystyczne w formie depozytu od partnerów instytucjonalnych, jak i od osób prywatnych. Depozyty uzupełniają wystawy stałe wnosząc dodatkową wartość merytoryczną do prezentowanych zbiorów własnych. Dzięki współpracy z m.in. z Muzeum Narodowym we Wrocławiu w brzeskim muzeum prezentowane są gł. w ramach wystawy Sztuka Śląska XV-XVII w. rzeźba, epitafia i malarstwo o proveniencji Śląskiej. Opiekę nad tym zbiorem sprawuje Główny Inwentaryzator Zbiorów.

3. Misja i kierunki rozwoju zbiorów

Muzeum, będzie kontynuowało gromadzenie i zabezpieczanie, opracowywanie oraz udostępnianie muzealiów zgodnie wytycznymi uwzględnionymi w Statucie Muzeum § 8. Obiekty nabywane do Działu Sztuki i Rzemiosła Artystycznego będą służyć misji poszerzania wiedzy o Rodzie Piastowskim ze szczególnym uwzględnieniem linii legnicko-brzeskiej, będą świadectwem przeszłości Brzegu i Ziemi Brzeskiej, ich kultury, sztuki i dziedzictwa, będą ukazywać związki i zależności polityczne, religijne i kulturowe między tutejszym regionem a innymi ośrodkami Polski i Europy.

Priorytetowym zadaniem w tej kwestii jest wykupowanie depozytów, a w szczególności książących sarkofagów, przeniesionych z krypty kościoła św. Jadwigi, a w części należących obecnie do parafii Podwyższenia Św. Krzyża w Brzegu. Równie ważne będzie poszukiwanie ikonografii przedstawiającej miasto Brzeg, Ziemię Brzeską, dawnych władców oraz przedstawicieli lokalnej elity. Istotne jest również kryterium pochodzenia artystów, tj. dzieła osób związanych z tym regionem, tutaj urodzonych, będą także traktowane priorytetowo. Tu wymienić należy np. Oskara Molla. W przypadku pojawienia się na rynku antykwarycznym dzieł związanych z brzeskimi kolekcjami (kolekcjonerami) zasadnym byłoby ich pozyskanie do zbiorów Muzeum. Na uwagę powinny zasługiwać także obiekty związane z artystami działającymi na terenie miasta (n.p. Gebhard Uttinger). Wzbogaceniem zbioru muzealiów będzie nabycie zabytków ruchomych z dawnego wyposażenia zamku, czy pamiątek związanych z dworem, takich jak gobeliny, obrazy, przedmioty codziennego użytku, meble itd.

III. Dział Biblioteczny

1. Wprowadzenie i historia zbiorów

Tradycje muzealne w Brzegu sięgają poł. XVI wieku, kiedy książę Jerzy II Piast w wybudowanym przez siebie „Gymnasium Illustrae” utworzył „Musaeum” rodzaj modnego wówczas gabinetu osobiwości. Zbiory obejmowały m.in. unikatowe rękopisy oraz księgozbiór. Bibliotheca Piastorum Bregensis albo Bibliotheca Gymansii Illustris Bregensis zawierała m.in. starodruki z zakresu filozofii, astrologii, historii, farmacji, inżynierii wojskowej.

Część zbiorów bibliotecznych (starodruków) została zdigitalizowana i jest dostępna w ramach Opolskiej Biblioteki Cyfrowej.

Biblioteka stanowi odrębny dział Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu. Jest to naukowa Biblioteka specjalistyczna. Dział Biblioteczny gromadzi zbiory dotyczące problematyki Piastów Śląskich, tradycji piastowskiej oraz regionu brzeskiego. Gromadzi zbiory o treści ogólnej z zakresu historii, historii sztuki i nauk pomocniczych.

2. Charakterystyka i klasyfikacja zbiorów

Księgozbiór Biblioteki Fachowej Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu liczy ponad 42 000 jednostek ewidencyjnych. Zbiory podzielone są na 4 zespoły: Druki Zwarte, Czasopisma, Zbiory Specjalne i Pomoce Wystawiennicze.

2.1. Druki Zwarte

Liczą ponad 13.000 vol. są to głównie książki z zakresu historii powszechnej, historii Polski, dziejów Śląska, dziejów Piastów, z zakresu historii sztuki, archeologii, numizmatyki.

2.2. Czasopisma

Liczą ponad 4000 vol., oprócz współcześnie wydawanych periodyków gromadzone są dzienniki wydawane w Brzegu przed II wojną światową, np. „Brieger Zeitung”, „Briegisches Wochenblatt”, „Brieger Kreis = Blatt”, „Briegischer Erholungen”, „Brieger Morgenzeitung”, „Briegische Briefe”.

2.3. Zbiory Specjalne

Liczą ponad 12 000 pozycji. Znajdują się tu Starodruki, Rękopisy, Kartografia, Pocztowniki. Wśród rękopisów szczególne miejsce zajmuje pergaminowy manuskrypt z II poł. XIII w. - „Ewangeliarz ze zbiorów ks. Ludwika I”. Książę ten zgromadził jeden z największych na terenie ziem polskich świecki księgozbiór okresu średniowiecza, który przekazał testamentem ufundowanej przez siebie kolegiacie zamkowej.

Starodruki to kolejny wyjątkowo cenny zespół, wyróżnić możemy te które wchodziły w skład Biblioteki Piastowskiej. Cenny zbiór stanowią starodruki brzeskie w języku polskim - np. kancjonały, modlitewniki, katechizmy, „Kazania albo wykłady porządne księdza Samuela Dambrowskiego”. Chlubą biblioteki są druki kondolencyjno-żałobne związane ze śmiercią i pochówkami, książąt legnicko-brzeskich oraz ich żon.

Biblioteka posiada bezcenny zbiór map i atlasów: H.Hommanianis - „Atlas Silesiae.”, T. Mayer- „Le Duché de Silesie”, J.Scultetus- „Ducatus Silesiae Grotganus”, M.Helwig - „Silesiae Typus Descriptus, „Silesia Ducatus”.

Zbiór pocztówek wydanych w latach 1893 -1945 r. liczy ponad 800 nr. inwentarzowych. Brzeskie pocztówki obejmują wszechstronną tematykę wizerunkową, są to umieszczane na kartach pocztowych: panoramiczne ujęcia całego miasta lub jego fragmentów, ulice, pojedyncze budynki, ich wnętrza oraz wyposażenie, jak również urbanistyczne zagospodarowanie przestrzeni miejskiej, w tym zieleń i parki, urządzenia techniczne. Do osobliwości należą pocztówki drukowane na niebieskim tle tzw. księżycowe (panorama Brzegu zza Odry, zamek), a także podświetlane (ratusz).

2.4. Pomoce wystawiennicze

Liczą ponad 12 000 tys. jednostek. Znajdują się tu zdjęcia, negatywy i diapozytywy. Cennym źródłem ikonograficznym są zdjęcia pochodzące z przełomu XIX i XX wieku. Ilustrują codzienność miasta, życie rodzinne mieszkańców, prezentują zatrzymane w obiektywie znane miejsca, panoramy Brzegu, obiekty architektoniczne. Na przełomie wieków w Brzegu funkcjonowało ponad 40 zakładów fotograficznych. Rarytasem jest zdjęcie z 1932 r., które otrzymało prestiżową nagrodę w konkursie Kodaka w Stanach Zjednoczonych.

Wyjątkowo cenne są negatywy szklane z przełomu XIX /XX wieku dokumentujące życie ówczesnego Brzegu.

Biblioteka posiada księgozbiór podręczny składający się ze słowników, encyklopedii ogólnych i specjalistycznych. Dysponuje słownikami biograficznymi, herbarzami oraz literaturą z zakresu muzealnictwa.

3. Misja i kierunki rozwoju zbiorów

Dział Biblioteczny Muzeum Piastów Śląskich podejmuje intensywne działania zmierzające do uzupełnienia i poszerzenia swoich zbiorów z myślą o zabezpieczeniu archiwaliów, zbiorów kartograficznych, pocztówek, zdjęć, rękopisów dotyczących Piastów Śląskich i Ziemi Brzeskiej. Ze szczególną uwagą traktowane powinny być obiekty związane z dawną księżnicą książęcą oraz z biblioteką dawnego Gimnazjum Illustre i jej kontynuatorów. W celu wzbogacenia własnej kolekcji kart pocztowych i fotografii zasadnym byłoby podjęcie rozmów z posiadaczami kolekcji w/w przedmiotów lub ze spadkobiercami działających na terenie miasta zakładów fotograficznych. Istotne jest również wyszukiwanie artefaktów z dziedziny kartografii, rzadkich map Śląska, Ziemi Brzeskiej.

IV. Dział Dziedzictwa i Kultury Kresów

1. Wprowadzenie i historia zbiorów

Na wskutek przymusowych przesiedleń z dawnych Kresów Wschodnich, które trwały od 1944 roku do 1946 oraz podczas kolejnej fali w latach 1955-1959 nastąpiła gwałtowna i zarazem trwała przemiana narodowościowa na tzw. *ziemiach odzyskanych*, czyli Pomorzu Zachodnim i Wschodnim, ziemi lubuskiej, Warmii i Mazurach oraz na Śląsku. Potężne masy ludzi liczone w setkach tysięcy w przeciągu kilku lat zasiedliły zniszczone w zdecydowanej większości na wskutek działań wojennych ziemie, wcześniej zamieszkiwane przede wszystkim przez ludność niemiecką oraz Ślązaków. Kresowianie pozbawieni swoich ojczyzn i nie zawsze pogodzeni z tą utratą rozpoczęli mozolne budowanie przyszłości w całkowicie nowym miejscu. Śląsk odznaczał się bardzo wysokim procentem ekspatriantów zza Buga, którzy wnieśli nieoceniony wkład w odbudowę wyniszczoną wojną krainy i mowa tu o każdym wymiarze życia społecznego i

codziennego, od kwestii gospodarczych zaczynając, poprzez te sanitarne i administracyjne, na kulturalnych kończąc.

Śląskie ziemie od wczesnych czasów średniowiecza wyróżniały się złożoną sytuacją narodowościową. Będąc we władaniu polskiej dynastii Piastów były jednocześnie celem licznie przybywających niemieckich osadników. Przyjęcie zwierzchnictwa Korony Czeskiej, która od połowy XVI wieku wchodziła w skład Monarchii Habsburskiej spowodowało dalsze niemczenie Śląska. Nigdy jednak nie doszło tam do całkowitego wygaszenia polskiego żywiołu. Ponadto na przestrzeni wieków zamieszkiwały te tereny wiele innych narodowości, czy to na wskutek gęsto przecinających się szlaków handlowych, czy też atrakcyjnych czynników geopolitycznych. Istnieją zdumiewające swoją mnogością analogie między Kresami Wschodnimi, a Zachodnimi, w tym Śląskiem przede wszystkim. Na czoło wysuwa się wzmiankowany aspekt wieloetniczności, a co za tym idzie różnorodności kultur, religii i języków. Bogata pod tym względem śląska kraina została dodatkowo nasycona dziedzictwem przesiedleńców ze Wschodu, którzy z wielkim oddaniem i troską kontynuowali wszelkie tradycje.

Zgodnie z zarządzeniem nr 12/2018 Dyrektora Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu z dnia 15.08.2018 w sprawie założenia nowych ksiąg inwentarzowych w Muzeum utworzone zostało Archiwum Kresowe z podlegającym mu zespołami: Archiwum Kresowe – muzealia, Archiwum Kresowe – depozyt, Archiwum Kresowe – pomoce wystawiennicze. Zbiór kresowy powstał w trosce o historyczne dziedzictwo kresowe oraz dążenie do ochrony pamięci historycznej. Była to również odpowiedź na potrzeby środowisk kresowych, którzy w celu ocalenia swojej schedy deponowali w muzeum pamiątki rodzinne kresowego pochodzenia. Na bazie tych obiektów powstała wystawa stała *Kresy. Ocalone wspomnienia*, która opisuje dawne, utracone ziemie wschodnie poprzez pryzmat rodzinnych pamiątek, dokumentów przekazanych przez osoby przybyłe głównie z województw: lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego i wołyńskiego. Ten zacznik, który przywrócił pamięci zbiorowej obraz kresowej przeszłości dawnych mieszkańców Brzegu i okolic unaoczniał jak wielka jest społeczna potrzeba posiadania instytucjonalnej ochrony dziedzictwa kresowego.

W myśl §5 ust.3 Statutu Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu powyższa misja realizowana jest poprzez *dokumentowanie i gromadzenie zbiorów związanych z kulturą i dziejami terenów znajdujących na obszarze dawnych Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej*.

2. Charakterystyka i klasyfikacja zbiorów

Początkowo zbiór kresowy stanowiły dokumenty, zdjęcia, relacje pisane przesiedleńców z Kresów zamieszkałych głównie w Brzegu i okolicach. Przekazywane społecznie przez prywatnych darczyńców pamiątki zaważyły na przypadkowości zbioru, co zostało usystematyzowane i ukierunkowane dzięki pracom nad wystawą stałą *Kresy. Ocalone wspomnienia*. Zainicjowanie akcji zbiorów pamiątek kresowych, zmiany w strukturze Muzeum – utworzenie Działu Dziedzictwa i Kultury Kresów, a także wdrożenie strategii zakupów spowodowały powiększenie zbiorów o archiwa rodzinne, obiekty etnograficzne, dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego, stare wydawnictwa, a także militaria.

Na chwilę obecną zbiór kresowy Muzeum liczy ponad 2500 zbiorów muzealnych, ok. 2000 pozycji bibliotecznych oraz blisko 500 pozycji pomocy wystawienniczych.

W skład kolekcji zbioru kresowego Muzeum Piastów Śląskich wchodzi:

2.1. Archiwum Kresowe

Największy i najbardziej zróżnicowany pod względem typologicznym zbiór obiektów, w którym dominują archiwalia. Są to obiekty materialne wytworzone na papierze - materiały rękopiśmienne i drukowane (419), fotografie (451) oraz wydawnictwa (184). Ponadto niejednorodny charakter zasobu wynika z szerokiego wachlarza pamiątek jakie udało się ocalić przesiedleńcom oraz ich osobistej ocenie co należało i co mogło być ocalone i przewiezione na Śląsk.

2.2. Militaria

W związku z zakupem kolekcji uzbrojenia nowożytnego doszło do przekształcenia w strukturze zbioru kresowego Muzeum poprzez wprowadzenie zarządzenia Dyrektora Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu nr 26/2023 z dnia 10.11.2023 r. w sprawie utworzenia księgi inwentarzowej muzealiów artystyczno-historycznych Działu Dziedzictwa i Kultury Kresów w Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu. Wydzielono księgę inwentarzową, której nadano sygnaturę MPŚI/M. Obecnie w skład zbioru wchodzi ponad 500 obiektów. W znaczącej mierze są to broń i uzbrojenie ochronne powstające blisko- i dalekowschodniej, jednak najcenniejszymi obiektami są dwa napierśniki pochodzące z terenów Rzeczypospolitej. W skład kolekcji wchodzi: broń sieczna (szable, jatagany, miecze, sztylety itp.), drzewcowa (halabardy, włócznie, dzidy, glewie, partyzany, dziuryty itp.), palna (strzelby, muszkiety, pistolety), miotająca (łuki); uzbrojenie ochronne (hełmy, napierśniki, pancerze, karwasze itp.). Muzealia stanowiące kolekcję datowane są na XVI-XIX wiek.

2.3. Sztuka i rzemiosło artystyczne

Dzieła przedstawiające ważne wydarzenia, a także sceny z życia codziennego i odświętnego, dotyczące przedstawicieli różnych grup społecznych, narodowościowych zamieszkujących dawne Kresy Wschodnie. Ważnym elementem kolekcji są obrazy uznanych polskich malarzy zainspirowanych kulturą huculską. Do zbioru wliczają się również dewocjalia, rzeźby, grafiki.

2.4. Etnografia

Kolekcja wyrobów kultury ludowej z dawnych Kresów Wschodnich. Jest to zróżnicowany pod kątem pochodzenia oraz artystycznym i typologicznym zbiór ukazujący niezwykle aktywność kulturalną niższych warstw społecznych zamieszkujących Kresy Wschodnie. Istotną częścią kolekcji są artefakty huculskiego pochodzenia. Są to słynna dla tej grupy etnograficznej ceramika, rękodzieło drewniane oraz tkaniny dekoracyjne różnego przeznaczenia.

2.5. Zabytki archeologiczne

Obiekty pochodzące z wykopalisk przy Gimnazjum Piastowskim.

2.6. Depozyty

Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu przyjmuje także obiekty w formie depozytu od partnerów instytucjonalnych, jak i od osób prywatnych. Dzięki współpracy z Muzeum Narodowym we Wrocławiu, Muzeum Narodowym w Warszawie w ramach ekspozycji kresowej w brzeskim muzeum prezentowane są w ramach depozytu obrazy wybitnych malarzy, jak chociażby *Modlitwa w stepie* Józefa Brandta, czy *Polonia* Jana Styki. Kooperacja z Muzeum Wsi Opolskiej przyniosła owoce w postaci grupy ciekawych muzealiów etnograficznych. Na wyróżnienie zasługuje również duża kolekcja huculskiej ceramiki i wyrobów drewnianych od prywatnego kolekcjonera. W niedalekiej przyszłości planowane jest sukcesywne zakupywanie obiektów znajdujących się w depozycie.

Równocześnie z gromadzeniem zbiorów kresowych Muzeum Piastów Śląskich rozwijane są odrębne, pomocnicze działy, tj. **Archiwum Kresowe**, **Biblioteka** oraz **Archiwum Kresowe. Pomoce wystawiennicze** mające prowadzoną odrębną ewidencję. Biblioteka obejmuje materiały biblioteczne (albumy, beletrystyka, biografie, historia, historia regionalna, historia wojskowości, literatura popularnonaukowa, martyrologia, poezje, przewodniki, prace licencjackie, magisterskie i dyplomowe) oraz dokumentacyjne (prasa, czasopisma i periodyki naukowe o tematyce kresowej w języku polskim i w językach obcych, wydawnictwa środowisk kresowych). Na chwilę obecną Archiwum Kresowe. Biblioteka liczy ponad 2000 pozycji. Do **Pomocy wystawienniczych** zalicza się materiały archiwalne, tj. faksymilia dokumentów rękopiśmiennych, dokumentów urzędowych, dyplomów, świadectw, fotografii itp., pozyskiwanych przede wszystkim jako wynik prowadzonych kwerend, jak i w ramach zbiorów pamiątek kresowych. W skład wchodzi również wydawnictwa wydane po 1945 r, materiały dokumentujące działalność polskich stowarzyszeń kresowych, mapy, przewodniki i pocztówki. Nierzadko są to materiały zawierające unikatowe wiadomości, wzbogacające i wspomagające główne treści, a które nie znalazły miejsca w kolekcji muzealiów.

3. Misja i kierunki rozwoju zbiorów

Muzeum Piastów Śląskich podejmuje intensywne działania zmierzające do uzupełnienia i poszerzenia swoich zbiorów z myślą o realizacji następujących celów długoterminowych:

3.1 Archiwum Kresowe – W myśl § 5 pkt 3, który określa zakres działania Muzeum oraz rodzaj gromadzonych zbiorów i który brzmi: *dokumentowanie i gromadzenie zbiorów związanych z kulturą i dziejami terenów znajdujących na obszarze dawnych Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej* Muzeum będzie kontynuowało gromadzenie i zabezpieczanie pamiątek oraz archiwaliów pochodzenia kresowego. Będzie odbywać się to poprzez akcję zbiorów pamiątek kresowych, dary oraz przekazy. Prócz obiektów materialnych gromadzone będą również relacje i świadectwa mówione Kresowian oraz ich potomków. W obliczu nieuchronnego zanikania przesiedleńców z Kresów wydaje się niezbędnym zabezpieczenie wszelkich pamiątek oraz historii rodzinnych.

3.2 Militaria – Muzeum stawia sobie za cel powiększenie zakupionej w 2023 roku kolekcji militariów.

Powiększenie kolekcji militariów poprzez zakupy kolejnych obiektów polegać będzie na ciągłym śledzeniu polskiego i zagranicznego rynku aukcyjnego i antykwarycznego. Utrzymywane będą obecne i nawiązywane nowe kontakty z kolekcjonerami i pasjonatami dawnej broni i uzbrojenia

ochronnego. W sytuacji pojawienia się interesujących obiektów w antykwariatach bądź na rynku aukcyjnym konieczna jest szybka reakcja. Nie należy zapominać, że najistotniejszym jest by obiekt licytowany wpisywał się w założenia Polityki gromadzenia zbiorów..

Jako główną zasadę, przy planowaniu polityki powiększania kolekcji militariów w MPŚ1, przyjęto fakt iż kolekcja tego typu nigdy nie będzie kompletna. Większość planowanych do pozyskania zabytków to wyroby unikatowe. Broń zarówno biała, jak i palna, pochodząca z interesującego dział okresu (tj., XVI-XVIII w.) była ustandaryzowana przepisami jedynie sporadycznie, nie stanowiła produkcji seryjnej. Stąd różne egzemplarze broni i uzbrojenia ochronnego tego samego przeznaczenia i wykorzystywane przez taką samą formację mogą znacząco różnić się w formie, jakości wykonania, ornamentyce. Generalnie uznać można, że każdy nabywany zabytek mający wartość dla historii i kultury będzie unikatowy.

Rozwój kolekcji winien przebiegać wielotorowo.

1. Priorytetem powinno być przede wszystkim powiększenie zasobu różnego rodzaju militariów nowożytnych – zarówno uzbrojenia zaczepnego jak i ochronnego proveniencji europejskiej, najchętniej pochodzących z terenów Rzeczypospolitej, Węgier, Austrii (głównie Styria) powiązanych z „tematyką kresową” (bitwami i orężem wojsk Rzeczypospolitej w okresie jej największej świetności). Należy ograniczyć zakup uzbrojenia bliskowschodniego (proveniencji bałkańskiej, tureckiej czy perskiej). W ramach poszerzania kolekcji nie należy dokonywać zakupów uzbrojenia dalekowschodniego (proveniencji indyjskiej, pakistańskiej itp.). Priorytetem jest zakup militariów pochodzących z XVI – XVII wieku.

Konieczne jest wzbogacenie kolekcji o broń palną (armaty, hakownice, muszkiety, arkebuzy, pistolety z zamkami lontowymi i skałkowymi itp.), białą ręczną (miecze, szable, pałasze, kordy, szpady, tasaki, sztylety itp.), obuchową (maczugi, cepy bojowe, morgensterny, wekiery, buzdygany) oraz drzewcową (halabardy, szpontony, partyzany, kopie, piki itp.). Pożądane jest pozyskiwanie uzbrojenia ochronnego (zbroi, pancerzy, tarcz itp.) oraz różnego rodzaju oporządzenia wojskowego (prochownic, ładunków prochowych, rzędów końskich, pasów, troków itd.).

Pozyskiwać należy zarówno broń stricte bojową jak i paradną, ozdobną i myśliwską.

W pierwszej kolejności kolekcja winna być poszerzana o broń i uzbrojenie ochronne stanowiące wyposażenie husarii, jazdy pancernej oraz dragonii. W dalszej mierze oddziałów piechoty autoramentu polskiego i cudzoziemskiego (w tym artylerii). Kolejnym istotnym elementem kolekcji są militaria powiązane z czasami saskimi – należy również brać pod uwagę zakup powyższych (np. zdobione partyzany pałacowe z monogramem Augusta II Mocnego, tasaki oddziału janczarów tegoż, szpady kawalerii zdobione monogramem monarchy itp.). Należy brać pod uwagę, że obiekty wpisujące się w powyższe kryteria mogą być zarówno proveniencji polskiej jak i zagranicznej (duża część uzbrojenia używanego przez formacje „polskie” była wykonywana na Bliskim Wschodzie i w Europie Zachodniej).

2. Z równą uwagą należy podejść do pozyskania militariów związanych z szeroko pojętą historią śląska, w tym księstwa legnicko-brzeskiego i Ziemi Brzeskiej. Cenione będzie pozyskanie militariów średniowiecznych, nowożytnych (z nastawieniem na okres Wojny trzydziestoletniej oraz trzech wojen śląskich), dziewiętnastowiecznych (z nastawieniem na okres wojen napoleońskich) oraz pochodzących z dwudziestego wieku (do 1945 roku).

Konieczne jest wzbogacenie tej części kolekcji o broń palną (armaty, hakownice, muszkiety, arkebuzy, pistolety z zamkami lontowymi i skałkowymi itp.), białą ręczną (miecze, szable, pałasze, kordy, szpady, tasaki, sztylety itp.), obuchową (maczugi, cepy bojowe, morgensterny, wekiery, buzdycany) oraz drzewcową (halabardy, szpontony, partyzany, kopie, piki itp.). Pożądane jest pozyskiwanie uzbrojenia ochronnego (zbroi, pancerzy, tarcz itp.) oraz różnego rodzaju oporządzenia wojskowego (prochownic, ładunków prochowych, rzędów końskich, pasów, troków itd.). Powyższe obiekty posiadać powinny zarówno proveniencję śląską jak i pochodzić z innych części Europy. Przy zakupach należy wykazać powiązanie obiektu z dynastią piastowską, historią śląska, księstwa legnicko-brzeskiego, Ziemi Brzeskiej. Pozyskiwać należy zarówno broń stricte bojową jak i paradną, ozdobną i myśliwską.

3. Plan rozbudowy kolekcji uwzględnia także wzbogacanie zbiorów o plany, mapy, ryciny, rysunki, i obrazy przedstawiające bitwy, przemarsze, manewry, potyczki, życie obozowe czy wojowników uzbrojonych w podobny bądź identyczny jak kolekcjonowany oręż. Uzasadnione również jest dokonywanie zakupów przedstawień wodzów, możnowładców, arystokratów. Niewykluczone są również sceny myśliwskie i polowań.

Szczegółowy spis interesujących dział obiektów stanowi dokumentację wewnętrzną i aktualizowany jest przynajmniej 2 razy w ciągu roku.

3.3 Sztuka i rzemiosło artystyczne, sztuka użytkowa – Muzeum stawia sobie za cel nabycie ikonografii dokumentującej życie na dawnych Kresach Wschodnich w każdym jego aspekcie. Będą to dzieła sztuki ze scenami rodzajowymi i religijnymi, portrety, jak i malarstwo batalistyczne ukazujące wielkie zwycięstwa i porażki rozgrywające się na ziemiach wschodnich. Odpowiednia ikonografia batalistyczna będzie niezwykle ważnym dopełnieniem ekspozycji poświęconej militariom epoki nowożytnej, w tym ryzsztunkowi husarskiemu. Niezwykle istotne będzie nabycie obrazów z XIX oraz początków XX wieku mistrzów polskiego malarstwa, którzy pochodzili z dawnych ziem wschodnich lub u których tematyka kresowa wiodła prym. Chodzi tu przede wszystkim o arcydzieła Józefa Brandta, Juliana Fałata, Jana Stanisławskiego, Alfreda Wierusza-Kowalskiego, Kazimierza Sichulskiego, Władysława Sznera, Erno Erba, Józefa Chełmońskiego, Fryderyka Pautscha, Leona Wyczółkowskiego, Tadeusza Axentowicza, Józefa Mehoffera, Ireny Nowakowskiej-Acedańskiej. Istotne będzie również wzbogacenie kolekcji o dzieła rysunkowe oraz grafiki dokumentujące miejsca, miasta, architekturę, które w dużej mierze nie przetrwały do dzisiaj. Wymienić tu należy Napoleona Orde, Jana Piotra Norblina, czy Zygmunta Vogla.

Rzemiosło artystyczne na dawnych Kresach Wschodnich od początków istnienia manufaktur i zakładów stało na wysokim poziomie. Wyroby warsztatów hutniczych (Naliboki, Urzecze, Niemen), ceramicznych (Korzec), czy złotniczych i konwisarskich świadczą o szerokich horyzontach i potrzebach artystycznych mecenasów, zorientowaniu się w ówczesnych trendach i profesjonalnym warsztacie wykonawców. Niezwykle cenne i pożądane przez muzeum będą wszelkie przedmioty rzemiosła artystycznego o rodowodzie kresowym, ale i wytworzonym na Śląsku, lecz służącym na Kresach. Związki między Śląskiem i Kresami Wschodnimi są liczne i jednym z celów Muzeum Dziedzictwa i Kultury Kresów jest ich wyeksponowanie. Kolejnym kierunkiem rozwoju kolekcji będą szeroko pojęte dewocjonaalia, w tym utensylia liturgiczne, sztandary, stroje wykorzystywane w uroczystościach różnych wierzeń. Dawne Kresy Wschodnie były istnym tygłem kulturowym i przyjmuje się, że na tamtych terenach występowało około trzydziestu konfesji. Rozwój kolekcji w tym kierunku jest konieczne, aby należycie zobrazować to zróżnicowanie.

Na osobną uwagę zasługiwać będą obiekty nie wpisujące się w powyższe kryteria, w tym np. wyroby przemysłowe lub rzemieślnicze o charakterze użytkowym, wyposażenia warsztatów pracy itp.

3.4 Etnografia – podobnie jak w przypadku Archiwum Kresowym, wysiłki w kwestii powiększenia kolekcji obiektów etnograficznych skupiać się będą na zabezpieczeniu jak najszerszego zbioru wyrobów kultury materialnej różnych grup etnicznych zamieszkujących tereny dawnych Kresów Wschodnich. Pamiątki proveniencji kresowej będące świadectwem istnienia i aktywności mniejszości narodowych często już rozproszonych, dawno nie zamieszkujących tamte ziemie są niezwykle rzadkie i cenne.

3.5 Strategia poszerzania księgozbioru Archiwum Kresowego. Biblioteka podporządkowana jest działaniom Muzeum. Dotyczy to przede wszystkim tematykacji gromadzonych zbiorów, misji i strategii instytucji. Gromadzony w bibliotece księgozbiór pozyskiwany jest z uwzględnieniem innych kolekcji Muzeum oraz zainteresowań pracowników. Książnica jest biblioteką fachową o charakterze naukowym, której księgozbiór uwarunkowany jest potrzebami działów merytorycznych. Służy pracownikom jako warsztat pracy do naukowego opracowania muzealiów, uzupełnienia wiedzy i samokształcenia. Z jej zbiorów korzystają kustosze, kuratorzy, konserwatorzy czy edukatorzy. W bliskiej przyszłości zbiory biblioteczne mają być udostępniane szerokiemu gronu odwiedzających Muzeum, zainteresowanych tematyką kresową, uczniom, studentom i innym. Stąd poszerzanie księgozbioru i inne działania biblioteczne skierowane są na udostępnienie fachowej wiedzy zarówno pracownikom jak i osobom odwiedzającym Muzeum. Zbiory Biblioteki poszerzane są poprzez zakupy, dary i przekazy.

3.6 Priorytety – Mając na uwadze niezwykle złożoność dziejów dawnych Kresów Wschodnich, zmiany granic, przemieszczanie się mas ludnościowych, a także obecną sytuację geopolityczną (agresja rosyjska) oraz wymieranie oryginalnego pokolenia Kresowian przyjmuje się założenie, że pozyskanie obiektów o proveniencji z jakiegokolwiek kresowej z wymienionych grup należy traktować priorytetowo.

3. ZASADY I KRYTERIA GROMADZENIA ZBIORÓW

Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu nabywając obiekty do zbiorów, działa w oparciu o przepisy powszechnie obowiązującego prawa (w tym w szczególności Ustawy o muzeach, Ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, Ustawy kodeks cywilny, Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Ustawy o finansach publicznych), w oparciu o Statut Muzeum a także procedury i regulujące je akty prawa wewnętrznego (w tym m.in. Regulamin ewidencjonowania oraz Regulamin Komisji ds. Nabytków Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu).

Do zbiorów muzealnych przyjmowane są:

- pojedyncze artefakty,

- kolekcje,
- spuścizny.

Stosując się do ogólnie stosowanych w Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu kryteriów nabywania zbiorów przyjęto, że przy podejmowaniu decyzji o nabyciu obiektu do zbiorów kresowych dokonuje się jego oceny merytorycznej pod kątem następujących kryteriów:

- kryterium zgodności ze statutowo określonym profilem gromadzenia zbiorów przez Muzeum,
- kryterium wyboru docelowej kolekcji – przeznaczenia ewidencyjnego
- kryterium wartości muzealnej (ranga materialna, historyczna, badawczo-naukowa, artystyczna, edukacyjna i wystawiennicza),
- kryterium oryginalności i unikatowości danego obiektu oraz jego potencjału dla wzbogacenia kolekcji,
- kryterium chronologiczne – gromadzenie obiektów sprzed 1945 r., z możliwością (w uzasadnionych przypadkach) wykroczenia poza przyjęte ramy chronologiczne,
- kryterium konserwatorskie – tj. stanu zachowania obiektu oraz ewentualnych kosztów jego konserwacji.
- okresu na jaki ma nastąpić przyjęcie obiektu przez Muzeum – w przypadku przyjęcia w depozyt na podstawie umowy depozytowej,
- przydatności i możliwości wykorzystania na wystawie stałej oraz na wystawach czasowych.

Zgodnie z § 7 Statutu Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu do zakresu działania Muzeum należy *gromadzenie i sprawowanie opieki nad zbiorami z zakresu historii, kultury materialnej, nauki oraz tradycji i sztuki Piastów Śląskich na Ziemiach Polskich oraz dziejów Ziemi Brzeskiej, a także dawnych Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej*. Zatem artefakty gromadzone przez Muzeum powinny spełnić przynajmniej jedno z następujących kryteriów:

- dotyczyć szeroko pojętej historii Miasta Brzeg, Ziemi Brzeskiej oraz Piastów Śląskich;
- kresowości, wyznaczonej przez tematykę dzieła:
 - dawne Kresy Wschodnie (Rzeczypospolitej Polskiej Obojga Narodów i II Rzeczypospolitej Polski) jako przestrzeń wytyczona przez granice historyczne oraz obszary będące w okresie rozbiorów nacechowane działalnością żywiołu polskiego lub związanego z polską tradycją narodową ew. wielokulturowością terenów kresowych
 - mieszkańcy dawnych Kresów Wschodnich i ich działalność;
 - wydarzenia rozgrywające się na Kresach Wschodnich.

- kresowości, wyznaczonej przez proveniencję (miejsce wytworzenia) lub pochodzenie wytwórcy obiektu.

Muzeum w uzasadnionych przypadkach może nabyć do swoich zbiorów artefakt niespełniający wskazanych powyżej przesłanek.

Wszystkie nowe obiekty Muzeum zamierza pozyskiwać w formie darów, depozytów i zakupów. Te ostatnie będą realizowane ze środków własnych, jak i poprzez przygotowywanie wniosków o dofinansowanie zewnętrzne m.in. w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego przy istotnym wsparciu współorganizatorów – Urzędu Marszałkowskiego w Opolu oraz Starostwie Powiatowym w Brzegu.

4. PROCEDURA POZYSKIWANIA ZBIORÓW

4.1 Normy prawne. Gromadzenie zbiorów Muzeum odbywa się na podstawie aktów prawnych obowiązujących w Polsce (Ustawa o muzeach z dnia 21 listopada 1996 roku, Ustawa o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., Ustawy kodeks cywilny, Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Ustawy o finansach publicznych), wewnętrznych regulacji prawnych Muzeum (Statut Muzeum, Regulamin ewidencjonowania zbiorów oraz Regulamin Komisji ds. nabywania zbiorów w Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu) oraz z poszanowaniem etyki ICOM.

4.2. Komisja ds. Nabywania Muzealiów. Propozycje ofert rozpatrywane są na cyklicznych posiedzeniach Komisji ds. Nabywania Muzealiów. Komisja ds. Nabywania Muzealiów jest organem opiniodawczo-doradczym Dyrektora Muzeum w zakresie pozyskiwania obiektów i wraz z nim sprawuje, kontrolę nad przebiegiem procesu ich pozyskiwania. Do niej należą ostateczne decyzje w sprawie ewentualnego zakwalifikowania obiektów do poszczególnych obszarów zbioru.

4.3. Opinia kuratora. Jako wymóg i normę przyjęte jest wystawienie opinii pracownika - opiekuna zbiorów jeszcze przed finalizacją decyzji o zakupie bądź przyjęciu daru lub zapisu. Ocena powinna zawierać obszerny opis obiektu, a także obejmować odniesienie do polityki poszerzania kolekcji Muzeum.

W przypadku obiektów o wysokiej wartości materialnej stosowane jest dodatkowo zasięgnięcie opinii ekspertów zewnętrznych – specjalistów spoza grona pracowników Muzeum.

4.4. Procedury

a) Procedura w przypadku zakupów:

- Powołanie i obrady komisji ds. nabywania zbiorów w Muzeum Piastów Śląskich celem uzgodnienia zasadności zakupu danego obiektu;

- przygotowanie *Wniosku o zakup muzealium do inwentarza Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu* zawierającego dane o obiekcie oraz opinię komisji ds. nabywania zbiorów, który przedkładany jest do dyrektora. Do wniosku dołączane są załączniki: 1) opis obiektu ze zdjęciem ze strony internetowej danego domu aukcyjnego, bądź zdjęcia i informacje od prywatnego kolekcjonera, 2) uzasadnienie zakupu obiektu;
- zabezpieczenie środków finansowych przez Główną Księgową – przygotowanie formularza o *zapotrzebowanie na środki finansowe do 50 tysięcy złotych*;
- przygotowanie umowy kupna-sprzedaży w przypadku nabycia od sprzedawcy prywatnego.
- w przypadku obiektów o wartości przekraczającej wartość 50 tys. zł przygotowanie odpowiednich dokumentów do instytucji prowadzących zgodnie z obowiązującymi zasadami.

b) Procedura w przypadku darów:

- Przy przekazaniu daru podpisywane jest porozumienie przekazania daru z przeniesieniem praw własności w trzech jednogłośnie brzmiących egzemplarzach. Darczyńca zobowiązany jest do oświadczenia, że jest właścicielem przedmiotu darowizny oraz przysługują mu do niego autorskie prawa majątkowe.
- W przypadku Działu Dziedzictwa i Kultury Kresów została uruchomiona zbiórka darów - zbiórka pamiątek kresowych rozpoczęła się w Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu 1 kwietnia 2023 roku. Wtedy też ogłoszono regulamin zbiórki, który dostępny jest na stronie internetowej muzeum: <https://zamek.brzeg.pl/muzeum-dziedzictwa-i-kultury-kresow/zbiorka-pamiatek-kresowych>;

c) Procedura w przypadku depozytów – w przypadku przekazania obiektów w formie depozytu zawierana jest *Umowa Przechowywania Depozytu Długoterminowego*. Wzór umowy dostępny jest na stronie internetowej muzeum: <https://zamek.brzeg.pl/muzeum-dziedzictwa-i-kultury-kresow/zbiorka-pamiatek-kresowych>.

4.5. Deakcesja. Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu dopuszcza możliwość podejmowania działań deakcesyjnych, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa muzealnego, w uzasadnionych i wyjątkowych przypadkach, umożliwiających przekaz, zbycie, sprzedaż, darowiznę lub zamianę. Dotyczy to przede wszystkim tych obiektów, które nie odpowiadają obecnemu profilowi gromadzenia zbiorów lub są obiektami znajdującymi się w złym stanie zachowania, stanowiąc tym samym zagrożenie dla personelu Muzeum lub innych obiektów.

4.6. Ewaluacja. Polityka gromadzenia zbiorów muzealnych jest określana przez Dyrektora Muzeum na podstawie zarządzenia. O ile zachodzi taka potrzeba, podlega ona okresowej weryfikacji i ocenie minimum co pięć lat z możliwością wprowadzania zmian, które będą zgodne ze statutem i misją Muzeum.

5. Udostępnianie zbiorów

Zbiory są dostępne dla celów badawczych i wystawienniczych, dla pracowników muzeów, archiwów i innych instytucji kultury oraz udostępniane szerokiej publiczności na wystawie stałej, wystawach czasowych, cyklicznych pokazach własnej kolekcji.

Zbiory Działu Bibliotecznego. Księgozbiór służy przede wszystkim pracownikom naukowym Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu. Wykorzystywany jest do naukowego opracowania zabytków. Zbiory udostępniane są również innym muzealnikom, pracownikom naukowym, studentom a także przewodnikom, kuratorom wystaw.

Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu

Dyrektor: dr Dariusz Byczkowski

Polityka Gromadzenia Zbiorów jest dostępna na stronie internetowej MPŚl pod adresem: www.zamek.brzeg.pl w zakładce „muzeum” oraz na BIP w zakładce „działalność muzeum”.

Politykę sporządziła Karolina Jabłońska (Dział Dziedzictwa i Kultury Kresów) pod nadzorem i przy współpracy dyrektora dra Dariusza Byczkowskiego oraz zespołu pracowników merytorycznych, opiekunów zbiorów:

mgr Anna Techmańska, wicedyrektor MPŚl, kierownik Działu Historii,

mgr Barbara Fomicz, kierownik Działu Sztuki i Rzemiosła Artystycznego,

mgr Małgorzata Młynarska, kierownik Działu Bibliotecznego,

dr Andrzej Peszko, pełnomocnik Dyrektora ds. utworzenia Muzeum Dziedzictwa i Kultury Kresów, kierownik Działu Dziedzictwa i Kultury Kresów,

Hubert Tarka, Dział Dziedzictwa i Kultury Kresów,

mgr Michał Plutarski, Główny Inwentaryzator Zbiorów.

Data planowanej ewaluacji polityki gromadzenia zbiorów: XII 2029.